

EBELİK ÖĞRENCİLERİNİN MANEVİYAT VE MANEVİ BAKIM ALGILARI İLE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SPIRITUALITY AND SPIRITUAL CARE PERCEPTIONS OF MIDWIFERY STUDENTS AND THEIR PROBLEM-SOLVING SKILLS

Gülseren DAĞLAR¹, Dilek BİLGİ², Nursema AKSÖZ³

¹ Prof.Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Sivas, Türkiye

² Prof.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İzmir, Türkiye

³ Arş.Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Yozgat, Türkiye

Özet

Giriş: Maneviyat ve manevi bakım, bireyin bütüncül sağlık gereksinimlerinin karşılanmasında önemli bir yer tutarken, sağlık profesyonellerinin etkili bakım sunabilmesi için problem çözme becerilerinin gelişmiş olması da büyük önem taşımaktadır.

Amaç: Çalışmada ebelik öğrencilerinin maneviyyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırma kesitsel tanımlayıcı tipte olup örneklem belirleme yoluna gidilmeyerek evrenin tümüne ulaşılması hedeflenmiştir. Örneklemi 2017-2018 eğitim öğretim yılı güz döneminde bir üniversitenin Ebelik Bölümü'nde okuyan 240 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri kullanılarak elde edilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 20.10±1.46'dır. Öğrencilerin %53.3'ü manevi bakım kavramını daha önce duyduğunu, sadece %17.5'i manevi bakıma ilişkin bilgi aldığını belirtmiştir. Öğrencilerin tamamına yakını (%95.4) ebelerin bakım sırasında hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat etmesi gerektiğini, %35.8'i uygulamada ebelerin hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat ettiğini düşündüğünü ve %93.3'ü maneviyyat eğitiminin önemli olduğunu belirtmiştir. Ebelik öğrencilerinin Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği toplam puan ortalaması 60.05±7.91, PCE toplam puan ortalaması 86.77±21.14'tür. Öğrencilerin problem çözme yaklaşım biçimlerinden olumlu olarak nitelendirilebilecek en fazla planlı yaklaşımı (9.72±3.38), olumsuz olarak nitelendirilebilecek en fazla aceleci yaklaşımı (30.11±7.48) kullandıkları saptanmıştır. Öğrencilerin maneviyyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasında negatif yönde ve çok zayıf bir ilişki olduğu (r=-0.107) fakat istatistiksel olarak anlamlı olmadığı (p>0.05) belirlenmiştir.

Sonuç: Ebelik öğrencilerinin maneviyyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasında ilişki yoktur. Öğrencilerin manevi bakıma ve problem çözme becerisine ilişkin bilgi ve uygulamalarının lisans eğitimi öncesi ve sonrası eğitim ve uygulamaları ile geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ebelik, Maneviyyat, Problem çözme

Abstract

Introduction: Spirituality and spiritual care play an important role in meeting individuals' holistic health needs, while well-developed problem-solving skills are essential for health professionals to provide effective care.

Aim: This study aimed to determine the relationship between midwifery students' perceptions of spirituality and spiritual care and their problem-solving skills.

Methods: This descriptive cross-sectional study aimed to reach the entire population without selecting a sample. The study population consisted of 240 students enrolled in the Midwifery Department of a university during the 2017–2018 academic year fall semester. Data were collected using a Personal Information Form, the Spirituality and Spiritual Care Rating Scale, and the Problem Solving Inventory.

Results: The mean age of the students was 20.10±1.46 years. While 53.3% of the students reported that they had previously heard of the concept of spiritual care, only 17.5% stated that they had received education about spiritual care. Almost all students (95.4%) indicated that midwives should pay attention to patients' spiritual care needs during care, 35.8% thought that midwives paid attention to patients' spiritual care needs in practice, and 93.3% stated that spirituality education is important. The mean total score of the Spirituality and Spiritual Care Rating Scale was 60.05±7.91, and the mean total score of the Problem Solving Inventory was 86.77±21.14. Among the problem-solving approaches, students most frequently used the planned approach (9.72±3.38), which is considered positive, and the hasty approach (30.11±7.48), which is considered negative. A negative and very weak correlation was found between students' perceptions of spirituality and spiritual care and their problem-solving skills (r = -0.107); however, this relationship was not statistically significant (p > 0.05).

Conclusion: No relationship was found between midwifery students' perceptions of spirituality and spiritual care and their problem-solving skills. It is recommended that students' knowledge and practices related to spiritual care and problem-solving skills be improved through educational and practical training before and during undergraduate education.

Keywords: Midwifery, Problem, Solving spirituality

ORCID ID: G.D. 0000-0001-7159-5011; D.B. 0000-0001-9569-8875; N.A. 0000-0002-3799-5609

Sorumlu Yazar: Nursema AKSÖZ, Yozgat Bozok Üniversitesi, Ebelik Bölümü

E-mail: nuraksz7@gmail.com

Geliş tarihi/ Date of receipt: 23.10.2025

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 17.04.2026

GİRİŞ

Birey, ruhsal (manevi), sosyal, biyolojik, kültürel ve entelektüel boyutta ihtiyaçları olan bir bütündür. İnsanın bütünlüğünü koruyabilmesi için temel gereksinimlerinin yanı sıra manevi tatmine de ihtiyaç duymaktadır (1). Manevi ihtiyaçlar; bireyin manevi yoksunluğunu azaltan ve manevi gücünü destekleyen ihtiyaçlar (2) olup güven, bağışlayıcılık, sevgi, yaratıcılık, doğruluk, umut, deneyime erişimi mümkün kılma, dua etme, ritüeller ve ibadetler gibi toplumsal dinî miras uygulamaları olarak tanımlanmaktadır (2-4). Manevi ve psikolojik ve sosyal ihtiyaçlar, fiziksel ihtiyaçlara göre daha karmaşık ve soyut olduğundan ölçümü güç olduğu için bireyin sağlık bakım sürecinde, genellikle ölçülmesi ve değerlendirilmesi daha kolay olan fiziksel ihtiyaçlara öncelik verilirken, manevi boyut çoğu zaman ihmal edilebilmektedir (4).

Bireylere sunulan sağlık hizmetlerinde bütüncül yaklaşım benimsenirken, maneviyatın ve manevi bakımın boyutları göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Ülkemizde ebeler eğitim programlarında manevi bakım kavramı, bütüncül bakım anlayışının bir parçası olarak ele alınmakla birlikte, uygulamaya yansıtılma düzeyinde eksiklikler bulunduğu söylenebilir. Manevi ihtiyaçların karşılanması hemşirelik ve ebeler bakımının ayrılmaz bir bileşenidir (5). Fakat literatürde, ebe ve hemşirelerin bakım verdiği bireylerin manevi ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadıkları ve manevi ihtiyacı göz ardı ettikleri görülmektedir (5-7).

Problem çözme becerisi, kişinin karşılaştığı bir duruma ilişkin uygun çözüm yollarını geliştirebilmek için gerekli bilgileri edinip bunları etkili biçimde kullanabilme düzeyidir. Ebeler bakım süreci, problem çözme yaklaşımının sistematik bir denge ile yürütülmesi olup ebeler girişimlerinin planlama, uygulama ve değerlendirme basamaklarını kapsayan bir yaklaşımdır (8). İnsan yaşamında sıklıkla problemlerle

karşılaştığından problemsiz bir insan yaşamı düşünülemez. Bu nedenle problemlerin nasıl çözülebileceğini öğrenmek yaşamda çok daha önemlidir. Ebe adayları stresli ve akut süreçlerin yaşandığı, çeşitli kişilik özellikler barındıran sağlık ekibi üyelerinin birlikte çalıştığı birimlere ait özel sorunlara ek olarak üniversite öğrencilerin yaşantısında karşılaşılabileceği sorunların (ekonomik güçlükler, aileden ayrılma, yalnız kalma korkusu, yeni çevre ve arkadaş edinme vb.) üstesinden gelmeye çalışmaktadır (9,10). Bu nedenle stres ebeler eğitimi sürecinde hem teorik hem de uygulamalı boyutlarıyla önemli bir yer tutmaktadır. Ebeler öğrencilerinin hem klinik uygulamalarda karşılaştıkları problemlerle hem de günlük yaşam stresleriyle baş edebilme becerileri, gelecekte sunacakları sağlık hizmetinin niteliğini doğrudan etkilemektedir (11). Ebelerin problem çözme becerilerinin gelişmiş olması, sunulan bakımın kalitesini yükseltmekte ve anne ile yenidoğan sağlığının korunmasına önemli katkı sağlamaktadır (12).

Ülkemizde maneviyat konusunda öğrenci ebeler üzerinde yapılmış çalışmalar (2,13-15) olmakla birlikte gelecekte kadın sağlığı alanında hizmet verecek olan öğrenci ebelerin manevi bakım konusundaki düşüncelerinin belirlenmesinin, farkındalık düzeyinin artırılmasının, olumsuz yaklaşımların olumlu yönde dönüştürülmesine ve olumlu tutumların güçlendirilmesine zemin hazırlayacağı ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ebelerin bireyi bir bütün olarak ele alacak şekilde, bütüncül bakış açısıyla eğitim almalarının yanı sıra manevi bakımı gerçekleştirebilmeleri için bu alana özgü bilgilerini ve problem çözme becerilerini de geliştirmeleri önemlidir.

Bu bilgiler doğrultusunda çalışma, ebe adaylarının maneviyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın amacına yönelik aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır:

- Ebe adaylarının maneviyat ve manevi bakım algıları ne düzeydedir?
- Ebe adaylarının problem çözme becerileri ne düzeydedir?
- Ebe adaylarının maneviyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasında ilişki var mıdır?

GEREÇ YÖNTEM

Araştırma Amacı

Bu araştırma kesitsel tanımlayıcı tiptedir.

Araştırmanın Yeri

Araştırmanın evrenini, 2017–2018 eğitim-öğretim yılı güz yarısında bir üniversitenin ilgili fakültesinin ebeklik bölümünde öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeksizin, araştırma döneminde bölümde kayıtlı ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden tüm öğrencilere ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırma, tek merkezde yürütülmüştür. Veriler ders saatinde ders başlamadan önce toplanmıştır. Ancak veri toplama günlerinde derse gelmeyen öğrenciler araştırmaya dahil edilememiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden ve veri formlarını eksiksiz dolduran toplam 240 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler Kişisel Bilgi Formu, ebe adaylarının maneviyat ile manevi bakım kavramlarına yönelik algı düzeylerini ölçmeyi amaçlayan Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği, ayrıca öğrencilerin problem çözme becerilerine yönelik öz değerlendirmelerini saptamak için Problem Çözme Envanteri ile toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: İlgili literatür incelenerek araştırmacılar tarafından hazırlanan (4, 16, 17) form, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin 15 sorudan oluşmaktadır.

Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği (MMBÖ): Maneviyat ve manevi bakım kavramlarının bireyler tarafından nasıl algılandığını değerlendirmek

üzere geliştirilen ölçek, McSherry, Draper ve Kendric (18) tarafından oluşturulmuştur. Ölçek

17 sorudan, maneviyat ve manevi bakım, bireysel ve dinsel bakım olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek kesinlikle katılmıyorum'dan (1) tamamen katılıyorum'a (5) doğru beşli likert tipte olup madde ifadelerinin 1-13 maddeleri düz, 14-17 maddeleri ise ters olarak verilmiştir. Ölçek, toplam puan ortalaması üzerinden değerlendirilmekte, MMBÖ alınan puan artması maneviyat ve manevi bakıma ilişkin algılarında artış olduğunu göstermektedir (18). Ergül, Bayık Temel (19) tarafından Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olup ölçeğin Cronbach α katsayısı 0.76 olarak saptanmıştır. Çalışmamızda ölçeğin Cronbach α katsayısı 0.78 olarak bulunmuştur.

Problem Çözme Envanteri (PÇE):

Kişilerin problem çözme becerilerine ilişkin öz algılarını değerlendirmek amacıyla Heppner ve Peterson (20) tarafından geliştirilmiş 35 sorudan oluşan bir ölçektir. Ölçek, üç temel boyuttan meydana gelmektedir: Problem çözme güveni (11 soru), problem yaklaşma/kaçınma eğilimi (16 soru) ve kontrol (8 soru). Likert tipteki envanter ergen ve yetişkinlere kullanılabilen 1 ile 6 arası puanlanan bir ölçüm aracıdır. Cevaplar "her zaman böyle davranırım" ile "hiçbir zaman böyle davranmam" arasında değişmektedir. Değerlendirmede kesme noktası bulunmayan ölçekten en yüksek 192, en düşük puan 32 alınabilmektedir. Düşük puanlar bireyin problem çözme becerisinin yüksek olduğunu, yüksek puanlar ise bu becerinin düşük olduğunu göstermektedir (21). Taylan (21) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenilirliği yapılmış ölçeğin Cronbach alfa tutarlılık katsayısı 0.87 olarak bulunmuştur. Çalışmamızda ölçeğin Cronbach α katsayısı 0.87 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Veriler araştırmacılar tarafından 15-31 Aralık 2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Ders başlamadan önce ilgili öğretim elemanından izin alınarak sınıf ortamında

öğrencilere araştırmanın amacı ve kapsamı açıklanmıştır. Ardından Bilgilendirilmiş Olur Formu okunarak öğrencilerin onamları alınmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilere Kişisel Bilgi Formu, Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri uygulanmıştır. Araştırma verileri gözlem altında yanıtlama tekniği ile anketin doldurulmasıyla toplanmıştır.

Verilerin istatistiksel değerlendirmesi SPSS 22.0 For Windows bilgisayar paket programı kullanarak yapılmıştır. Araştırmanın bulgularının değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel ölçütlere (ortalama, yüzdelik sayılar, minimum ve maksimum değerler, standart sapma) ek olarak independent samples t-testi, Varyans analizi ve Pearson Correlation testi kullanılmış olup istatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri

Özellikler	n	%
Yaş ortalaması (X ±SS)	20.10±1.46 (min-max:17-26)	
Sınıfı	1.sınıf	72
	2.sınıf	63
	3.sınıf	68
	4.sınıf	37
Aile tipi	Çekirdek	195
	Geniş	39
	Parçalanmış	6
Anne eğitimi	Okur-yazar değil	28
	İlkokul	127
	Ortaokul	54
	Lise ve üzeri	31
Baba eğitimi	Okur-yazar değil	6
	İlkokul	87
	Ortaokul	56
	Lise ve üzeri	91
Medeni durum	Bekar	231
	Evli	9
En uzun süre yaşadığı yerleşim yeri	Köy	41
	İlçe	72
	Şehir	127
Sağlık sorunu varlığı	Evet	27
	Hayır	213
Mesleği seçme durumu	İsteyerek	186
	İstemeyerek	54
Toplam	240	100.00

X= Ortalama, SS= Standart Sapma

Araştırmaya katılan ebelik öğrencilerinin %70'inin ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisi olduğu, %81.3'ünün çekirdek ailede yaşadığı, %52.9'unun

Araştırmanın Etik Yönü

Cumhuriyet Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan (2017-11/08, 08.11.2017) onay, araştırmanın yapıldığı üniversitenin ilgili Fakülte ve bölümünden uygulama izni alınmıştır. Araştırma Helsinki Deklerasyonu Prensipleri doğrultusunda uygulanmıştır. Araştırmaya katılan bireylerden yazılı bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

BULGULAR

Öğrencilerin sınıfları, aile tipleri, anne ve baba eğitim düzeyleri, medeni durumları, mevcut sağlık sorunları, mesleği isteyerek seçip seçmedikleri, en uzun yaşanan yer gibi tanımlayıcı özelliklerine ilişkin verilerin dağılımına Tablo 1'de yer verilmiştir.

annesinin eğitim düzeyinin ilkökul, %38'inin ise babasının eğitim düzeyinin lise ve üzeri olduğu, %96.3'ünün bekar olduğu ve %52.9'unun uzun süredir şehirde yaşadığı

saptanmıştır. Öğrencilerin %88.8'inin herhangi bir sağlık sorunu bulunmamakta ve %77.5'i Tablo 2'de öğrencilerin manevi bakımla ve problem çözme becerileri ile ilgili kendi değerlendirmeleri verilmiştir.

ebelik mesleğini isteyerek seçmiştir (Tablo1).

Tablo 2: Öğrencilerin manevi bakım ve problem çözme becerileri ile ilgili özellikleri

Manevi bakımla ve problem çözme becerileri ile ilgili özellikleri	n	%
Manevi bakım kavramını daha önce duydunuz mu?		
Evet	128	53.3
Hayır	112	46.7
Manevi bakıma ilişkin daha önce bilgi aldınız mı?		
Evet	42	17.5
Hayır	198	82.5
Ebeler bakım sırasında hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat etmeli midir?		
Evet	229	95.4
Hayır	11	4.6
Uygulamada ebelerin hastaların manevi bakım gereksinimlere dikkat ettiğini düşünüyor musunuz?		
Evet	86	35.8
Hayır	154	64.2
Maneviyat eğitimi önemli mi?		
Evet	224	93.3
Hayır	16	6.7
Problem çözme becerinizi nasıl değerlendirirsiniz?		
Yeterli	96	40.0
Kısmen yeterli	138	57.5
Yetersiz	6	2.5
Toplam	240	100.00

Öğrencilerin %53.3'ü manevi bakım kavramını daha önce duyduğunu, sadece %17.5'i manevi bakıma ilişkin bilgi aldığını belirtmiştir. Öğrencilerin tamamına yakını (%95.4) ebelerin bakım sırasında hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat etmesi gerektiği düşüncesinde olduğunu, buna karşın öğrencilerden sadece %35.8'i uygulamada

ebelerin hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat ettiğini düşündüğü ve %93.3'ünün maneviyat eğitiminin önemli olduğunu belirttiği ifade etmiştir (Tablo 2).

Öğrencilerin Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği ve Problem Çözme Envanterinden aldıkları puan ortalamalarının dağılımı tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri puan ortalamalarının dağılımı

Ölçekler	Min-Max	X± SS
Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği toplam puan	17.00 – 85.00	60.05 ± 7.91
Problem Çözme Envanteri		
Toplam puan	39,00-136.00	86.77 ± 21.14
Aceleci yaklaşım	9.00-49.00	30.11 ± 7.48
Düşünen yaklaşım	5.00-27.00	11.78 ± 4.47
Kaçıngan yaklaşım	4.00-24.00	10.30 ± 5.31
Değerlendirici yaklaşım	3.00-18.00	6.81 ± 3.19
Kendine güvenli yaklaşım	7.00-35.00	18.02 ± 6.16
Planlı yaklaşım	4.00-24.00	9.72 ± 3.38

X= Ortalama, SS= Standart Sapma

Öğrencilerin MMBÖ toplam puan ortalaması 60.05 ± 7.91 'dir (Tablo 3). Çalışmamızda ebelik öğrencilerinin maneviyat ve manevi bakım algılarının (min:17-max: 85) orta düzeyden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin PÇE toplam puan ortalaması 86.77 ± 21.14 olarak belirlenmiştir. Ölçekteki toplam puanın yüksekliği, kişilerin problem çözme becerileri konusunda kendini yetersiz olarak algıladığını göstermektedir. Buna göre çalışmamızda ebelik öğrencilerinin problem çözme becerilerini (min:39-max:136) Tablo 4'te öğrencilerin maneviyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki verilmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin Maneviyat ve Manevi Bakım Algıları ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki

	r	p*
MMBÖ toplam puan		
PÇE toplam puan	-0.107	0.097

* Pearson correlation testi

Öğrencilerin maneviyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasında negatif yönde ve çok zayıf bir ilişki olduğu ($r = -0.107$) ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p > 0.05$) saptanmıştır. Öğrencilerin maneviyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasında ilişki yoktur. Tablo 5'te öğrencilerin maneviyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasında ilişki verilmiştir.

Çalışmada MMBÖ toplam puan ve PÇE toplam puan ortalamaları ile öğrencilerin sınıf düzeyi, aile tipi, anne ve babanın eğitim düzeyi, medeni durumu, sağlık sorun varlığı, mesleği seçme durumu ve en uzun yaşanan yerleşim yeri arasındaki istatistiksel olarak

orta düzeyde algıladıkları söylenebilir. Öğrencilerin olumlu-istendik olarak nitelendirilebilecek problem çözme yaklaşım biçimlerinden (düşünen yaklaşım, kendine güvenli yaklaşım, değerlendirici yaklaşım, planlı yaklaşım) en fazla değerlendirici yaklaşımı (6.81 ± 3.19) ve planlı yaklaşımı (9.72 ± 3.38) kullandıkları, olumsuz-etkisiz olarak nitelendirilebilecek problem çözme yaklaşım biçimlerinden (aceleci yaklaşım ve kaçınan yaklaşım) ise en fazla aceleci yaklaşımı (30.11 ± 7.48) (min:9.00-max:49.00) kullandıkları saptanmıştır (Tablo 3).

anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Öğrencilerin manevi bakım kavramını duyma, bu konuda bilgi alma durumları, bakım sırasında ebelerin manevi bakım gereksinimlerine dikkat edilmesi düşüncesi ve öğrencilerin ebelerin hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat ettiğini düşünme durumları ile MMBÖ ve PÇE toplam puan ortalamaları arasında da istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p > 0.05$). Çalışmada sadece öğrencilerin problem çözme becerilerini değerlendirme düzeyleri ile PÇE toplam puan ortalamaları arasında ileri düzeyde istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($F = 13.946$; $p = 0.000$), (Tablo 5).

Tablo 5: Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerinin MMBÖ ile PÇB Puan Ortalamalarına Göre Dağılımı (N=240)

Özellikler	n	%	MMBÖ puan Ort ± SS		PÇB puan Ort ± SS	
Sınıfı						
1.sınıf	72	30.0	60.26± 6.14	p=0.870	81.70 ± 20.25	p=0.087
2.sınıf	63	26.3	59.84±10.02	F=0.238	90.58±19.86	F=2.218
3.sınıf	68	28.3	59.58±6.15		87.61±20.95	
4.sınıf	37	15.4	60.86±9.83		88.56±24.11	
Aile tipi						
Çekirdek	195	81.3	60.22±8.34	p=0.741	86.57 ±21.17	p=0.308
Geniş	39	16.3	59.15±5.48	F=0.300	89.48 ±21.09	F=1.184
Parçalanmış	6	2.5	60.33±7.91		75.50 ±19.52	
Anne eğitimi						
Okur-yazar değil	28	11.7	59.75±9.37		86.42±23.30	
İlkokul	127	52.9	59.70±7.05	p=0.896	85.20±20.39	p=0.275
Ortaokul	54	22.5	60.77±6.66	F=0.273	87.33±21.72	F=1.289
Lise	28	11.7	60.75±11.9		90.71±21.21	
Üniversite	3	1.3	58.33±5.50		109.33±12.85	
Baba Eğitimi						
Okur-yazar değil	6	2.5	61.16±6.08		96.00±24.09	
İlkokul	87	36.3	59.51±9.17	p=0.930	85.00±20.30	p=0.520
Ortaokul	56	23.3	60.57±7.17	F=0.214	88.51±22.40	F=0.809
Lise	58	24.2	60.36±6.95		85.01±19.66	
Üniversite	33	13.8	59.84±7.75		89.87±23.31	
Medeni durum						
Bekar	231	96.3	60.05±7.85	p =0.983	87.03±21.19	p =0.329
Evli	9	3.8	60.00±9.98	t= 0.021	80.00±19.62	t= 0.979
Sağlık sorunu varlığı						
Evet	27	11.3	60.62± 7.56	p =0.689	81.51± 17.74	p =0.171
Hayır	213	88.8	59.98± 7.97	t= 0.400	87.43± 21.48	t= - 1.372
Mesleği seçme durumu						
İsteyerek	186	77.5	60.37±8.01	p =0.251	85.73±21.33	p =0.158
İstemeyerek	54	22.5	58.96±7.53	t= 1.151	90.35±20.25	t= - 1.417
En uzun süre yaşadığı yerleşim yeri						
Köy	41	17.1	60.85±6.81	p =0.705	82.92±17.83	p =0.397
İlçe	72	30.0	60.22±8.48	F= 0.350	88.50±20.86	F =0.957
Şehir	127	52.9	59.70±7.95		87.03±22.25	
Manevi bakım kavramını daha önce duydunuz mu?						
Evet	128	53.3	60.69±7.92	p =0.180	84.58±21.73	p =0.087
Hayır	112	46.7	59.32±7.87	t = -1.343	89.26±20.26	t = 1.718
Manevi bakıma ilişkin daha önce bilgi aldınız mı?						
Evet	42	17.5	59.61±7.88	p =0.696	81.28±22.99	p =0.064
Hayır	198	82.5	60.14±7.93	t = 0.391	87.93±20.60	t = 1.860
Ebeler bakım sırasında hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat etmeli midir?						
Evet	229	95.4	60.13±7.29	p =0.494	86.23± 21.24	p =0.074
Hayır	11	4.6	58.45±16.76	t =- 0.685	97.90± 15.94	t = 1.797
Uygulamada ebelerin hastaların manevi bakım gereksinimlere dikkat ettiğini düşünüyor musunuz?						
Evet	86	35.8	60.90±7.93	t =-1.249	87.82±20.22	t = -0.577
Hayır	154	64.2	59.57±7.89	p =0.213	86.18±21.68	p =0.565
Maneviyat eğitimi önemlimi						
Evet	224	93.3	60.14±7.44	p =0.694	86.15± 20.67	p =0.090
Hayır	16	6.7	58.81±13.11	t =- 0.401	95.43± 26.10	t = 1.704
Problem çözme becerinizi nasıl değerlendirirsiniz?						
Yeterli	96	40.0	60.71±7.46	p=0.142	78.76±22.88	p=0.000
Kısmen yeterli	138	57.5	59.84±7.20	F=1.971	91.56±18.13	F=13.946
Yetersiz	6	2.5	54.33±21.61		104.66±12.80	

TARTIŞMA

Manevi bakım, bireyin hastalık sürecinde yaşamına anlam katmasına,

psikososyal baş etme becerilerini güçlendirmesine ve bütüncül sağlık hizmeti kapsamında fiziksel, duygusal ve ruhsal

iyiliğinin desteklenmesine katkı sağlayan vazgeçilmez bir bakım bileşenidir (6, 22, 23).

Çalışmamızda araştırmaya katılan ebelik öğrencilerinin yarından fazlası manevi bakım kavramını daha önce duyduklarını ifade ederken sadece %17.5'i manevi bakıma ilişkin bilgi aldıklarını belirtmiştir. Mermer ve ark. (14) ebelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin üçte ikisinin manevi bakım ifadesini duyduklarını, yarından fazlasının lisans derslerinde duyduklarını, hemşirelik (24) ve yaşlı bakım (25) öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin yarından fazlasının manevi bakım kavramını duyduklarını, yaklaşık üçte biri manevi bakım ile ilgili ders gördüklerini belirtmiştir. Çalışmalarda manevi bakımı duyan ve manevi bakıma ilişkin bilgi alan öğrenci oranının bu çalışmadaki orandan yüksek olduğu görülmektedir. Örneklem grubu özellikleri değerlendirildiğinde Mermer ve ark. (14) çalışmasını 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri yaptığı, Sürücü ve ark. (24) örnekleminin yarısı 3. sınıflar oluşturduğu görülmüş olup bu çalışmada ise birinci sınıf öğrencileri de çalışmaya dahil edildiğinden manevi bakımı duyan ve manevi bakıma ilişkin bilgi alan öğrenci oranı daha düşük bulunmuştur. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda; Alsaç ve Akarsu (26) da öğrencilerin %31.2'sinin manevi bakımı konusunda önceden bilgi sahibi olduğunu, Özveren ve ark. (23) öğrencilerin yarısının manevi bakımı bildiğini, yaklaşık üçte ikisinin lisans eğitimi sırasında %31'inin manevi bakımla ilgili bilgi aldığını; Çetintaş ve ark. (6) öğrencilerin yarından fazlasının manevi bakımı bildiğini, %34.9'unun manevi bakımla ilgili bilgi aldığını belirlemiştir. Dağhan (1) ile Uysal ve ark. (25) çalışmasında öğrencilerin büyük çoğunluğunun manevi bakımı tanımlayamadığını saptamıştır. Çalışma sonucumuza benzer olarak hem ebelik hem de hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışma sonuçlarında öğrencilerin maneviyat ve manevi bakımla ilgili bilgi düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin tamamına yakını ebelerin bakım sırasında hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat etmesi gerektiğini belirtmesine rağmen yalnız öğrencilerin %35.8'i uygulamada ebelerin hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat ettiğini düşündüğünü söylemiştir. Araştırma sonucumuzla uyumlu olarak Mermer ve ark. (14) da çalışmasında ebelik öğrencilerinin tamamına yakını manevi bakımın gerekli olduğunu ve ebelik uygulamalarında manevi bakımın önemli olduğunu belirtmiştir. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda da öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun manevi bakımın gerekliliğine inandığı, ancak bu bakımı sağlamada çeşitli yetersizlikler yaşadığı tespit edilmiştir (16, 23). Ayrıca öğrencilerin çoğunluğu manevi bakım uygulamaları konusunda öğretim elemanları ya da klinik rehberler tarafından yönlendirilmediklerini; %87.5'i ise klinik staj sürecinde manevi bakım sağlamadığını (23); tamamına yakını manevi bakımı fiziksel bakım kadar elzem gördüğünü (6), öğrencilerin tamamına yakını bakım verirken bireylerin manevi değerlerinin dikkate alınmasının önemli olduğunu (1) ifade etmiştir. Cangöl ve ark. (13) çalışmasında ebelik öğrencilerinin üçte biri maneviyat ve manevi bakım eğitimi almış ancak küçük bir kısmı aldıkları eğitime ek olarak manevi bakım hizmeti verdiğini belirtmiştir. Bu bulgular, ebelik öğrencilerinin manevi bakım konusundaki farkındalıklarının yüksek olmasına rağmen, uygulama noktasında eksiklikler yaşadıklarını göstermektedir. Ebelerin manevi bakım yetkinliğinin incelendiği bir çalışmada ebelerin büyük bir bölümü manevi bakımın gerekli bir uygulama olduğunu ve ebelik bakımında manevi bakımın yer alması gerektiğini belirtmiştir (27). Gönenç ve ark. (5) çalışmasında hemşirelerin %31.3'ünün tüm bireylerin manevi bakıma ihtiyacı olduğunu saptamıştır. Ayrıca ebelerin maneviyat ve manevi bakım düzeylerinin iyi olduğu ama istendik düzeyde olmadığını (26), ebelerin spiritüel bakım vermede “yetkin” olduklarını (28) gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışma sonuçları bize hem

çalışan ebelerin hem de öğrenci ebelerin manevi bakımın ebelik bakım ve uygulamalarının önemli bir parçası olarak gördüklerini göstermektedir. Ancak çalışmamızda öğrencilerin yarıdan daha azının ebelerin, hastaların manevi bakım gereksinimlerine dikkat ettiğini ifade etmesi düşündürücüdür. Ebelerin kadınlara daha kaliteli bir bakım verebilmeleri için kadınların maneviyat ve manevi bakım ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaları önemlidir.

Çalışmamızda öğrenci ebelerin tamamına yakını maneviyat eğitiminin önemli olduğunu belirtmektedir. Literatürde de bireylerin maneviyatının önemi ve manevi bakımı artırmaya yönelik eğitimin önemi vurgulanmıştır (6, 14, 25, 27, 29). Akademisyen hemşireler ile yapılan bir çalışmada, öğretim elemanlarının ders içeriklerinde manevi bakım konusuna yer verdikleri, derslerinde manevi bakımla ilgili tanılara yer verdiği fakat öğrencilerin bakım planı hazırlarken maneviyat ve manevi bakım tanımlarını kullanmadıkları belirlenmiştir (30). Literatürde lisans programlarında maneviyat ve manevi bakım temasına yeteri kadar değinilmediği bildirilmektedir (31-33). Oysaki Metin ve ark. (29) manevi bakıma ilişkin ders alan ve almayan hemşirelik öğrencilerini karşılaştırdıkları bir çalışmada manevi bakıma ilişkin ders alan öğrencilerin maneviyat ve manevi bakım düzeylerinin geliştiğini ve MMBÖ puanlarının daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Yapılan çalışmalarda bireylerin manevi bakım ihtiyaçlarının karşılanmama nedenleri olarak bilgi eksikliği, manevi bakım sağlamadaki rollerinin net olmaması, zaman eksikliği, manevi bakım vermede yetersizlik hissi olduğu belirlenmiştir (29, 30, 34).

Çalışmaya katılan ebelik öğrencilerinin MMBÖ toplam puan ortalaması 60.05 ± 7.91 ve ebelik öğrencilerinin maneviyat ve manevi bakım algılarının (min:17-max: 85) orta düzeyden daha yüksektir. Benzer şekilde yapılan çalışmalarda ebelerin MMBÖ puan ortalaması $58.74-55.78$ (2, 25), hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin MMBÖ puan ortalaması

56.16 ± 8.04 (15), hemşirelerin MMBÖ toplam puan ortalaması $46.72-54.39$ (23, 35) bulunmuş olup MMBÖ puanları orta düzeydedir (38, 39). Yıldız ve Çal'ın (22) çalışmasında yaşlı bakımı öğrencilerinin MMBÖ puanlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Sağlık profesyonellerinin MMBÖ puanlarının yüksek – iyi düzeyde olduğunu gösteren çalışmalar da vardır (5, 13, 14, 36). Literatürde maneviyat ve manevi bakım algılarını araştıran çalışmaların sonuçları arasındaki farklılıkların sebebinin öğrencilerin akademik seviyeleri olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin akademik seviyeleri ilerledikçe maneviyat ve manevi bakım algılarının iyileştiği düşünülmektedir.

Çalışmamızda ebelik öğrencilerinin problem çözme becerilerini (86.77 ± 21.14) orta düzeyde algıladıkları söylenebilir. Yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde bizim PÇE toplam puan ortalamamız diğer çalışmalardan daha düşüktür (1, 37, 44, 42-45). PÇE'nden alınan puanın düşük olması, bireyin problem çözme becerilerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Geçmiş araştırmaya bulgularına göre öğrencilerin problem çözme becerilerinin orta (37, 40, 46-48) ve düşük düzeyde (45, 47) olduğu bildirilmiştir. Problem çözme, öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir beceri olup çok sayıda faktörden etkilenmektedir. Bu nedenle, çalışmalarda farklı sonuçların elde edilmesi doğal karşılanmakta; bireysel özellikler ile demografik değişkenlerin bu beceri üzerinde belirleyici rol oynayabileceği düşünülmektedir. Choi ve Jeon (48) çalışmasında yaş, iletişim yeterliliği ve meta bilişin Tosun ve ark. (37) çalışmasında cinsiyet, algılanan akademik başarı, duygusal zekâ ve çözüm odaklı düşünme düzeylerinin hemşirelik öğrencilerinin problem çözme yeteneğini önemli şekilde etkilediği görülmüştür.

Öğrencilerin olumlu-istendik olarak nitelendirilebilecek problem çözme yaklaşım biçimlerinden en fazla değerlendirici yaklaşımı (6.81 ± 3.19 ve planlı yaklaşımı 9.72 ± 3.38) kullandıkları, olumsuz-etkisiz olarak

nitelendirilebilecek problem çözme yaklaşım biçimlerinden ise en fazla aceleci yaklaşımı (30.11 ± 7.48) kullandıkları saptanmıştır. Literatür tarandığında öğrencilerin olumlu-istendik olarak nitelendirilebilecek problem çözme yaklaşım biçimlerinden en fazla kendine güvenli yaklaşım, olumsuz-etkisiz olarak nitelendirilebilecek problem çözme yaklaşım biçimlerinden en fazla aceleci yaklaşımı kullandıkları saptanmıştır (44). Yapılan diğer çalışmalarda ise problem çözme yaklaşım biçimlerinden en fazla yaklaşıma kaçınmayı kullandıkları saptanmıştır (1, 43). Problem çözme, sorunu tanımlama, soruna yönelik planlama ve uygulama yapma, sonuçları değerlendirme sürecidir (41). Öğrencilerin hem üniversite eğitiminde hem de çalışma hayatında karşılaşılabilecekleri birçok olaya uyum sağlayabilmeleri ve bunlarla olumlu baş edebilmeleri için problem çözme becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir (41). Öğrenciler problem çözme becerilerini geliştirmek için desteklenmeye ve danışmanlığa ihtiyaç duyarlar, bu nedenle müfredatta problem çözme becerilerinin geliştirilmesine ilişkin derslere yer verilmesi gerekmektedir (43).

Öğrencilerin maneviyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasında ilişki bulunmamıştır. Maneviyat bireyin problem çözme sürecinde destekleyici rol oynamakta, içsel gücü artırarak hedefe ulaşmayı kolaylaştırmakta, bireyin zorluklarla baş etme, psikolojik iyi oluşluk ve dayanıklılık geliştirme süreçlerine katkıda bulunarak problem çözme becerilerine dolaylı yoldan destek sağlayabilmektedir (49). Ancak, maneviyat ve manevi bakım algısı ile problem çözme becerilerini doğrudan karşılaştıran ampirik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum, çalışmamızın bu alanda literatüre katkı sunabilecek nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Problem çözme becerilerinin gelişiminde bilişsel farkındalık, iletişim yeterliliği, akademik deneyim ve yaş gibi değişkenlerin daha belirleyici olduğu bilinmektedir (48). Maneviyat ise daha çok

duygusal dayanıklılık, stresle başa çıkma ve bakım sürecinde anlamlılık oluşturma gibi alanlarda etkili olmaktadır (48). Bu bağlamda, maneviyat ile problem çözme arasında doğrudan değil, değişkenler aracılığıyla dolaylı bir biçimde ilişki bulunmamaktadır (49).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ebe adaylarının maneviyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada öğrencilerin problem çözme becerilerinin orta, maneviyat ve manevi bakım algılarının yüksek düzeyde olduğu ve maneviyat ve manevi bakım algıları ile problem çözme becerileri arasında ilişki olmadığı bulunmuştur. Ayrıca, öğrencilerin manevi bakımın önemine dair farkındalıklarının yüksek olduğu; ancak konuya ilişkin bilgi ve uygulama açısından desteklenmeye ihtiyaç duydukları da saptanmıştır. Bu sonuçlar, ebelik öğrencilerinin profesyonel kimliklerinin gelişiminde manevi bakım algısının önemli bir yer tuttuğunu ancak bu algının problem çözme becerileriyle doğrudan ilişkilendirilmediğini göstermektedir. Bununla birlikte, sağlık hizmetlerinde etkili ve bütüncül bakım sunabilmeleri için öğrencilerin hem manevi bakım yeterliklerinin hem de bilişsel problem çözme becerilerinin yapılandırılmış bir eğitim süreciyle desteklenmesi gerekmektedir.

Bu araştırma doğrultusunda ebelik lisans müfredatına maneviyat ve manevi bakım konularının hem teorik hem de uygulamalı boyutlarıyla entegre edilmesi, öğrencilerin bu alandaki bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması, problem çözme becerilerinin geliştirilmesi amacıyla problem temelli öğrenme, vaka analizi ve karar verme teknikleri gibi aktif öğrenme yöntemlerinin ders içeriklerine dahil edilmesi önerilmektedir. İlerleyen çalışmalarda maneviyat, manevi bakım algısı ve problem çözme becerisi arasındaki ilişkileri açıklayıcı yapısal modellerin geliştirilmesi; inanç düzeyi, klinik deneyim ve iletişim becerisi gibi değişkenlerin

bu ilişkiler üzerindeki etkisinin araştırılması, literatürdeki boşlukların giderilmesine katkı sağlayacaktır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sadece bir üniversitenin Ebelik Bölümünde yapılmış olması ve kesitsel bir çalışma olması sonuçların genellenememesi en önemli sınırlılıktır.

Araştırmanın Etik Yönü

Cumhuriyet Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan (2017-11/08, 08.11.2017) onay, araştırmanın yapıldığı üniversitenin ilgili Fakülte ve bölümünden uygulama izni alınmıştır. Araştırma Helsinki Deklerasyonu Prensipleri doğrultusunda uygulanmıştır. Araştırmaya katılan bireylerden yazılı bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Finansal Destek

Çalışma yürütülürken hiçbir kurum ve kuruluştan destek sağlanmamıştır.

Çıkar çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Katkıları

Araştırma tasarımı: GD, DB, NA

Veri toplama: NA

Veri analizi: DB

Çalışma denetimi: GD, DB, NA

Yazıyı yazan: GD, DB, NA

Eleştirel inceleme: GD, DB, NA

KAYNAKLAR

1. Dağhan S. Nursing students' perceptions of spirituality and spiritual care: An example of Turkey. *J Relig Health* 2018; 57(1):420–30.
2. Akın B, Yılmaz S. Ebelik öğrencilerinin maneviyat ve manevi bakımı algılama düzeylerinin belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri Sağlık Bilim Dergisi* 2020; 5(1):56–62. doi:10.5336/healthsci.2019-70550.
3. Kanger F. Hemşirelik öğrencilerinin manevi bakım dersi ve uygulamalarının manevi iyi oluşlarına etkisinin araştırılması. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi* 2025; 12(1):106–16. Available from: <http://dergipark.gov.tr/sagakaderg>
4. İnce SÇ, Akhan LU. Öğrenci hemşirelerin maneviyat ve manevi bakıma ilişkin algıları. *Hemşirelikte Eğitim Araştırma Dergisi* 2016; 13(3):202–8.
5. Gönenç İM, Akkuzu G, Durdun Altın R, Möroy P. Hemşirelerin ve ebelerin manevi bakıma ilişkin görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi* 2016; 5(3):34–8.
6. Çetintaş İ, Dirik FZ, İlhan E, Akgün Kostak M. Perceptions of nursing students about spirituality and spiritual care and affecting factors. *Eurasian J Health Sci* 2021; 4(1):38–44.
7. Duran A. Yoğun bakım kliniklerinde çalışan sağlık profesyonellerinin spiritüalite ile ilgili bilgi ve tutumları. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Bilimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. 2019
8. Şen E, Amanak K, Akgün E, Karagöz D. Ebelik öğrencilerinde kontrol odağı ve problem çözme beceri düzeyleri ilişkisi. *Balıkesir Sağlık Bilim Dergisi* 2014; 3(2):94–101.
9. Tezel A, Arslan S, Topal M. Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2009; 12(4):1–10.
10. Abaan S, Altıntoprak A. Hemşirelerde problem çözme becerileri: Öz değerlendirme sonuçlarının analizi. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2005; 62–76.

11. Çınar N, Sözeri C, Şahin S, Cevahir R, Say M. Problem solving skills of the nursing and midwifery students and influential factors. *Revista Eletron Enferm* 2010;12(4):601–6.
12. World Health Organization. Interprofessional collaborative practice in primary health care: Nursing and midwifery perspectives. Geneva: WHO; 2013.
13. Cangöl E, Cangöl Söğüt S, Garip S. The relationship between the sense of professional belonging and perceptions of spirituality and spiritual care among Turkish midwifery students. *J Relig Health* 2024; 63(3):1818–29. doi:10.1007/s10943-023-01978-2.
14. Mermer G, Demirelöz Akyüz M, Öztürk Can H. Midwifery students' perceptions of spirituality and spiritual care: An example from Western Turkey. *J Relig Health* 2019; 58:666–76.
15. Pour HA, Özvurmaz S, Kunte D. Hemşirelik ve ebelik intörn öğrencilerinde manevi bakıma yönelik algı ve uygulama modelinin değerlendirilmesi. *J Contemp Med* 2017; 7(3):225–33.
16. Midilli TS, Kalkım A, Dağhan Ş. Hemşirelik öğrencilerinin manevi bakıma ilişkin görüş ve uygulamaları. *Journal of Human Sciences* 2017; 14(1):666–77.
17. Kalkım A, Midilli TS, Baysal E. An investigation of the perceptions and practices of nursing students regarding spirituality and spiritual care. *Religions* 2016;7(8):101.
18. McSherry W, Draper P, Kendrick D. The construct validity of a rating scale designed to assess spirituality and spiritual care. *International Journal of Nursing Studies* 2002; 39:723–34.
19. Ergül Ş, Bayık Temel A. Maneviyat ve Manevi Bakımı Derecelendirme Ölçeğinin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliği. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2007; 23(1):75–87.
20. Heppner PP, Petersen CH. The development and implications of a personal problem-solving inventory. *J Couns Psychol.* 1982;29(1):66-75. doi:10.1037/0022-0167.29.1.66
21. Taylan S. Heppner'in Problem Çözme Envanteri'nin uyarlama güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. 1990.
22. Yıldız MK, Çal A. Yaşlı bakımı öğrencilerine verilen ölüm ve manevi bakım eğitiminin etkinliği. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi 2022; 10(1):301–12. doi:10.33715/inonusaglik.1013453.
23. Özveren H, Doğan Yılmaz E, Çelik Durmuş S. Examining the spirituality and spiritual care perceptions and moral sensitivity of nursing students. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 2021; 7(52):2837–45. doi:10.31576/smryj.1151.
24. Sürücü HA, Baksı A, Çoban İ. Hemşirelik öğrencilerinin palyatif bakımda manevi destek algıları ve manevi destek algıları ile ilişkili faktörlerin incelenmesi. *MAS Journal of Applied Sciences* 2024; 9(1):64–74. doi:10.5281/zenodo.10622761.
25. Uysal D, Yıldız S, Kavlak Y. Evaluation of the relationship between the spirituality and spiritual care perception of elderly care students and their hopelessness levels: A Turkish example. *J Relig Health.* 2025:1-28. doi:10.1007/s10943-025-02513-1

26. Alsaç SY, Akarsu RH. The effect of religious attitudes of nursing students on their perceptions of spiritual support. *Journal of Health Pro Research* 2024; 6(3):207–14.
27. Kabakçı E. Ebelerde spiritüel bakım yetkinliğinin incelenmesi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Ana Bilim Dalı Yüksek lisans tezi. 2019
28. Metin A, Tülek Deniz H, Karadeniz Benli C. Bakım davranışları dersini alan ve almayan hemşirelik öğrencilerinde maneviyat ve manevi bakım algısı. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2023; 8(3):1001–7. doi:10.61399/ikcusbfd.1154011.
29. Kalkım A, Dağhan Ş, Sağkal Midilli T. Hemşire akademisyenlerin maneviyat/manevi bakım algıları ve manevi bakım yeterlilikleri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 2019; 6(2):380–9.
30. Bulut HB, Meral B. Öğrenci hemşirelerin maneviyat ve manevi bakım algılarının değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2019; 8(4):353–62.
31. Esendir Nİ, Kaplan H. Sağlık çalışanlarının maneviyat ve manevi destek algısı: İstanbul örneği. *Ekev Akademi Dergisi* 2018; 22(73):317–32.
32. Tiew LH, Creedy DK, Chan MF. Student nurses' perspectives of spirituality and spiritual care. *Nurse Education Today* 2013; 33(6):574–9.
33. Ka Fai Wong, Sui Yu Yau. Nurses' experiences in spirituality and spiritual care in Hong Kong. *Applied Nursing Research* 2010; 23:242–4.
34. Türk R. Ebelerin maneviyat ve manevi bakıma ilişkin görüşlerinin belirlenmesi: Kars örneği. *Kafkas Journal of Medical Sciences* 2020; 10(2):116–22.
35. Yıldırım DD, Özer Z, Bölüktaş RP. Hemşirelerin manevi bakım odaklı yaklaşımları. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 2018; 6(13):23–34.
36. Sezer HK, Geçkil E. Pediatri hemşireleri, duygu gereksinimi ve manevi bakım. *HUHEMFAD-JOHUFON* 2020; 7(2):167–74.
37. Tosun AS, Gündoğdu NA, Avcı D, Gündüz ES. Determinants of problem-solving skills of nursing students: Solution-focused thinking skills and emotional intelligence. *Journal of Evaluation in Clinical Practice* 2025; 31(1):e14312. doi:10.1111/jep.14312.
38. Doğan SE, Aslan H, Akçin A. The mediating role of empathy in relationships between conscientious intelligence and perceptions of spiritual care among Turkish nurses: A structural equation modelling. *BMC Nurs.* 2025;24(1):827. doi:10.1186/s12912-025-03468-0
39. Karaman A, Midilli TS. The relationship between nurses' perceptions and competency about spiritual care and influencing factors. *Perspect Psychiatr Care.* 2022;58(3):1021-1028. doi:10.1111/ppc.12894
40. Bayram A, Özşaban A, Durgun H, Aksoy F, Turan N, Köktürk Dalcı B, et al. Nursing students' perceptions of nursing diagnoses, critical thinking motivations, and problem-solving skills during distance learning: A multicentral study. *Int J Nurs Knowl.* 2022;33(4):304-311. doi:10.1111/2047-3095.12362
41. Doğan N. Peer supports and problem solving skills of nursing and midwifery students. *Journal of Higher Education and Science* 2021;11(1):150–61.

42. Molu NG, Ceylan B, Yener Özcan F. Standart hasta uygulamalarının hemşirelik öğrencilerinin empati düzeyleri ve problem çözme becerileri üzerine etkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2021; 24(1):9–16.
43. Yüksel A, Arıbaş A, Bahadır Yılmaz E. Eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki: Sağlık hizmetleri öğrencileri örneği. *The Journal of Social Science* 2020; 4(7):160–74.
44. Uysal N, Manavoğlu B. Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi* 2019;1(1):1–5.
45. Karadağ M, Alpaslan Ö, Yıldırım Şişman N, Pekin İşeri Ö. Hemşirelik ve ebellek öğrencilerinin problem çözme becerileri ve epistemolojik inançları. *Çukurova Medical Journal* 2018; 43(1):1–6
46. Akboğa ÖŞ, Arslan S. Acil kliniklerde çalışan hemşirelerin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2021; 10(4):819–27.
47. Sançar B, Ançel G, Erkal İlhan S. Acil serviste çalışan hemşirelerin öz etkilik-yeterlik inançları ile problem çözme becerilerinin araştırılması [Investigation of self-effectiveness-efficacy beliefs and problem solving skills of nurses working in the emergency department]. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2021; 2(2):54–67.
48. Choi J, Jeon SR. Factors influencing problem-solving ability in nursing students: The role of metacognition and communication competence. *Nurse Education Today* 2022; 112:105324. doi:10.1016/j.nedt.2022.105324.
49. Tosyaloğlu MB, Albayrak A. Maneviyat ve ruh sağlığı: Maneviyat ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 2023; 8:9–50. doi:10.56432/tmdrd.1369342.
50. Polat MV. Stresle başa çıkmada maneviyatın rolü. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2022; 60:513–23. doi:10.29228/SOBIDER.65809.